

Koldingbogen

ÅRSTAL: 2014

FORFATTER: Helene Jensine Holst

TITEL: Jul og skarlagensfeber i 1930ernes Kolding

KORT RESUME: 1930'erne var en periode med stor økonomisk krise og arbejdsløshed. I 1937 blev Danmark desuden ramt af skarlagensfeber, som hærgede over hele landet. Helene Holst, som var barn i 1930'erne, oplevede på nært hold, hvordan disse forhold påvirkede hendes omgivelser og opvækst

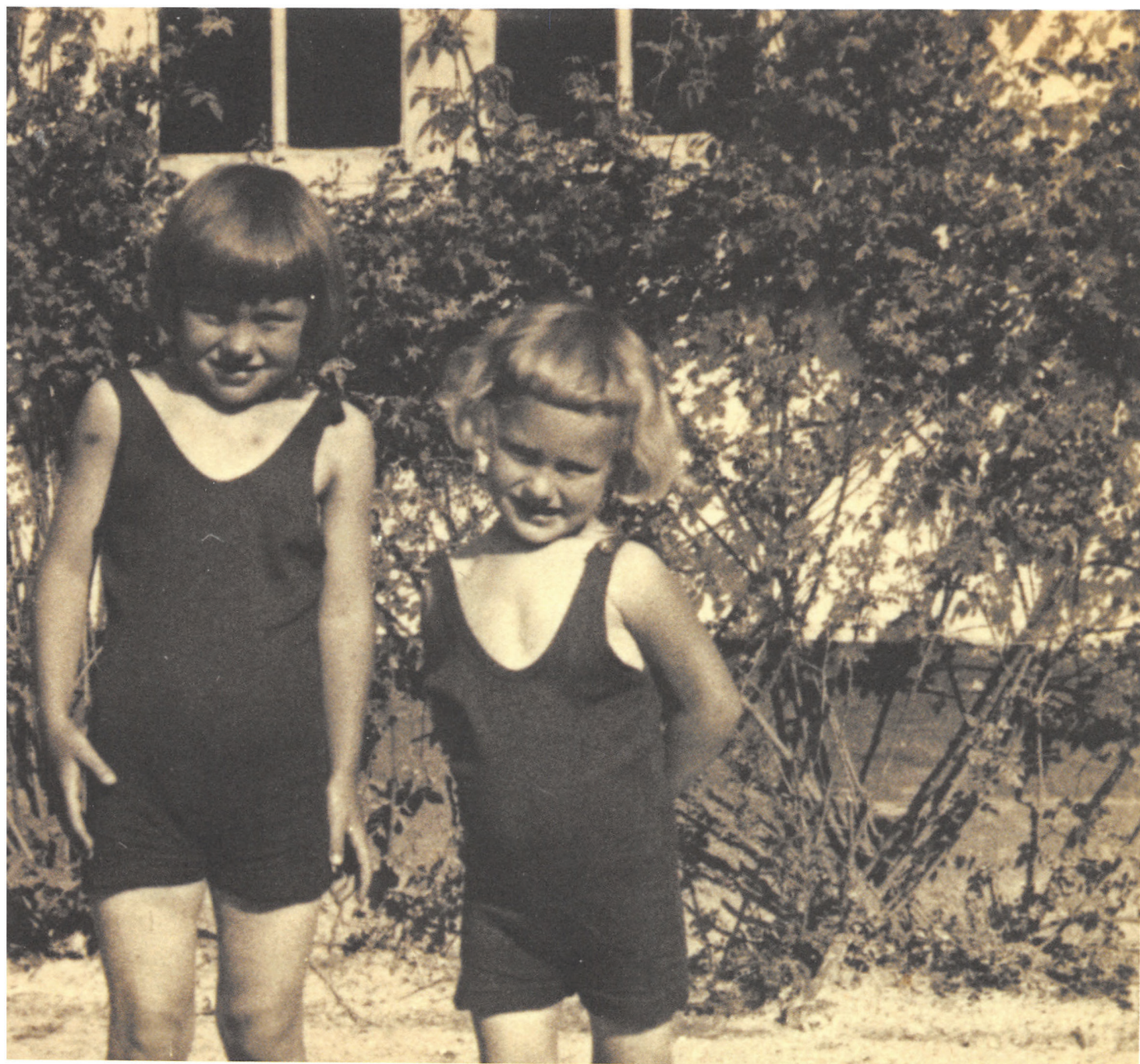
Jul og skarlagensfeber i 1930'ernes Kolding

Helene Jensine Holst

1930'erne var en periode med stor økonomisk krise og arbejdsløshed. I 1937 blev Danmark desuden ramt af skarlagensfeber, som hærgede over hele landet. Helene Holst, som var barn i 1930'erne, oplevede på nært hold, hvordan disse forhold påvirkede hendes omgivelser og opvækst. Familien blev splittet omkring juletid i 1937 på grund af indlæggelser, og i hjemmet var der ydmyge forhold, men alligevel oplever Helene Holst, at hun og hendes søskende har haft den bedste barndom, man kunne forestille sig.

Tre af søstrene ud af en søskendeflok på syv, Helene, Anna Kristine og Bertha, foran den gamle kro i Gl. Aalbo, 1934. Foto: Privateje og Kolding Stadsarkiv.

'Enebarn' i en søskendeflok på syv

I 1937 hærgede skarlagensfeberen i Danmark, og vores søskendeflok på syv blev hårdt ramt, idet de fem af os, Kjeld, Anna Kristine, Bertha, Jens og Lisbeth alle var indlagt på *Epidemien* i Kolding samtidig. Frederik var et år, jeg var ti, og vi var alene tilbage hos mor og far i ugerne indtil jul, da mine søskende alle var indlagt. Da prøvede jeg, hvad det vil sige at være enebarn. Frederik sov jo i vuggen det meste af tiden. Mor havde ved sin seng en bradepande på en stol, og i den var et lille spritapparat med en gryde vand og en sutteflaske med mælk, som hun kunne varme til Frederik om natten. Far var altid den, der om morgenen smurte rugbrødsadder til os, da mor ofte var syg. Vi var nogle robuste børn, og vi fik altid mælk - aldrig vand. Vi var heller aldrig syge, undtagen da vi fik de smitsomme børnesygdomme. *Epidemien* var øgenavnet blandt borgerne i Kolding for den interimistiske træbygning, der var opført vinkelret på det gamle Kolding Sygehus i Sct. Jørgensgade. Her var der plads til 40 patienter, der skulle isoleres fra andre patienter på sygehuset. Udover sengepladserne var der i bygningen også badeværelser og en operationsstue.

Mine søskende var indlagt i seks til syv uger, for man kendte ikke noget specifikt middel mod sygdommen, der mest ramte børn, men som i sjældne tilfælde også ramte voksne. Blev man smittet med skarlagensfeber, skulle man straks isoleres, for smittefaren var stor. Der var også en række følgesygdomme i forbindelse med skarlagensfeber for eksempel mellemørebetændelse, som Kjeld fik, da han ikke

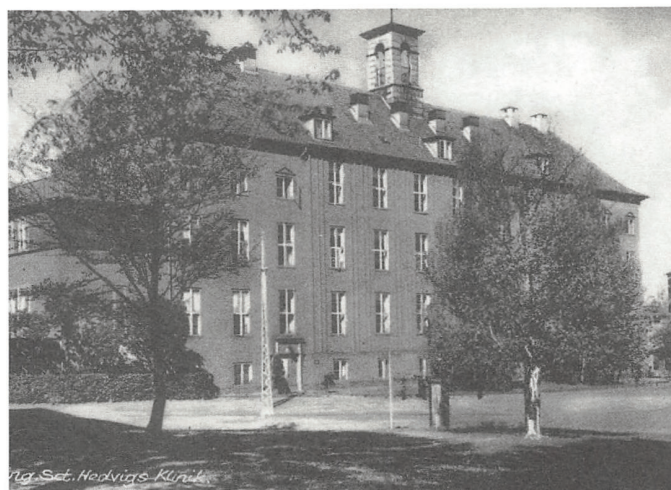
Søskendeflokken på syv, som var så hårdt ramt af skarlagensfeberen, foran den gamle kro i Gl. Aalbo. For en gangs skyld var søskendeflokken ikke fotograferet på en række efter alder, 1937. Foto: Privateje og Kolding Stadsarkiv.

Kolding Sygehus. Foto: Kolding Stadsarkiv.

længere var smittet med skarlagensfeber. Så da han var udskrevet fra *Epidemien*, blev han hurtigt indlagt på Sct. Hedvigs Klinik, som var en klinik grundlagt i 1921 af Sct. Hedvig Søstrene. Deres speciale var blandt andet øjen- og ørelidelser, og i 1929 havde de fået opført en ny stor bygning med plads til 65 patienter.

Mens jeg var 'enebarn', var jeg hele tiden i centrum derhjemme, og jeg husker, at mor sagde, at hun nu forstod, hvorfor så mange enebørn blev så for-kælede. Jeg måtte bestemme, hvad vi skulle spise juleaften, og jeg valgte, at vi skulle have suppe. Mor lavede mad på en primus i den 'gamle stue'. Køkkenet var iskoldt med åben skorsten, og da vi kun var tre, satte mor en lille gryde over blusset – og så græd hun. Det gjorde hun ret ofte, også da vi skulle op i en af de fine stuer, hvor juletræet stod. Selvfølgelig kunne vi hverken nå helt eller halvt om træet.

Sct. Hedvigs Klinik i Domhusgade, som var blevet opført i 1929. Her blev mange indlagt med forskellige følgesygdomme, blandt andet mellemørebetændelse. Foto: Rudolf Olsen / Kolding Stadsarkiv.

Det nåede altid til loftet og var omfangsrigt, men vi prøvede da at synge lidt. Mor havde en meget smuk sangstemme, men den svigtede hende, og snart hulkede hun igen. Hun fik dog fremstammet "Pakken", mens hun pegede på en lille julegave, der lå under træet. Den havde jeg selvfølgelig haft øjnene på, mens vi gik rundt om træet, og det viste sig at være en børnebibel.

Det blev altså ikke til ret megen julesang og dans om træet. Efterfølgende gik vi ned i den 'gamle stue' igen, og mor gik ret hurtigt i seng, mens far og jeg tog ludospillet frem og hyggede os med det. Det gjorde vi så tit, at jeg i spillet ikke behøvede at tælle mig frem, efter jeg havde kastet terningerne. Jeg sprang bare direkte frem til feltet med brikken, og

Faderen Niels Nielsen, cirka 1920.
Foto: Privateje og Kolding Stadsarkiv.

var jeg så heldig at ramme en stjerne, lød det hver gang fra far: *"Så, så, lille søster, er det nu også rigtigt?"* – og det var det hver gang.

Stjernerne kunne ses gennem taget

Efter vi var færdige med at spille, satte jeg mig op på det store bord i stuen. Bordet havde en bænk på

Moderen Bodil Cecilie Marie Nielsen, født Andersen, 1922. Foto: Privateje og Kolding Stadsarkiv.

hver side, og når jeg satte mig op på det for at læse, placerede jeg benene på den ene bænk. Dette skyldtes, at der var ret fodkoldt i stuen, men indeklimaet, som man ikke kendte til dengang, var helt sikkert godt, for hævede man blikket mod loftet, kunne man se stjernerne på himlen. Der var nemlig en ret stor revne i træloftet, og ligeledes var der hul i stråtaget

ved mønningen. Far sad også altid og læste ved et lille bord. Sådant sad vi mange aftener i stilhed, hvor kun ildens knitren i kakkellovnen hørtes.

I stuen var der udover det store bord et lille bord med to stole, hvor far og mor ofte sad og spillede skak. I stuen var der også et skab med en radio ovenpå, og så var der mors symaskinekasse. Det var på den, Bertha en morgen sad og børstede sit store krøllede hår, da hun pludselig faldt besvimmel ned, uden at vi fandt ud af hvorfor.

Varmen kom fra en kakkellovn, som dog var uden kakler, og i den kunne mor varme vand i en 'stikkedel'. Ved siden af kakkellovnen var en hængereol, som far selv havde lavet af tov og sortlakerede brædder. På den øverste hylde lå Bibelen, som den skulle ifølge gamle fisker Kragh, der holdt søndagsskole for os. Jeg husker stuen som hyggelig og rummelig. Der var, hvad vi havde brug for, og der var plads til alle. Vores hjem var meget gæstfrit, og det var altid hos os, at vores skolekammerater samledes. Nethe og jeg bagte i mors primusovn, som var en rund genstand med hul i bunden, der blev anbragt oven på primussen, og så snart vi havde lært at bage en ny kage i køkkenskolen, blev den efterprøvet hjemme.

Vi havde to 'fine' stuer med mange møbler og ting, billeder, lamper, og mors store samling af kaktus, som en vinter blev reduceret med over 30 styk. Udefra kom man ind i en meget stor forstue, også med mange møbler og et vægmaleri fra dengang

huset var kro med stort ovnhus, som stadig var intakt. Det brugte Nethe, Karen og jeg til vore møder i *Trekløverets hemmelige forening*. Vi har kendt hinanden, siden vi var syv år og har holdt forbindelsen lige siden. Vores stuer var faktisk så smukke, at fru Langhoff over på Gl. Aalegaard engang ringede til mor for at spørge, om hun måtte komme med nogle gæster, så de kunne se dem.

Skøjtøløb på isflagerne i fjorden.

Jeg var altid med mor og far i Kolding, hvor vi stod i det fri i bidende kulde nedenfor 'Epidemien', og alle fem søskende, der var indlagt med skarlagensfeber, stod ved vinduerne og kiggede ned på os. Der stod vi så i kulden, og sammen med mange andre kunne vi kun stå og kigge længselsfuldt op på de små og større patienter. Det var dengang, hvor piger også om vinteren havde et stykke med bart mellem strømper og bukser. Kjeld stod også i vinduet, og ved siden af ham stod altid den smukkeste dreng. Jeg fik senere at vide, at han hed Gustav, og ved ham hang mine øjne meget af tiden, samtidig med at jeg stod og prøvede at skjule begge ben bag hinanden. Jeg gik nemlig i mors højhælede støvler fra hendes ungdom. Senere gik jeg også i hendes konfirmationsfrakke, men den var lang, og jeg bad flere gange forgæves om at få klippet et stykke af, men mors svar var, at det jo også varmede.

Jeg løb også på skøjter i mors højhælede støvler. Det var kunstskejter, og jeg husker, hvor vanskelige de var at få spændt på. Hælene skulle sættes meget nøjagtigt på skøjten og bindes meget stramt fast.

Vintrene omkring 1940 var særdeles hårde, så selv Kolding Fjord flere gange frøs til. I 1941 var isen så tyk, at en tysk flyver kunne lande på den.

Foto: Kaj Baagøe / Kolding Stadsarkiv.

Det må også have været noget af en kunst at løbe på disse skøjter med høje hæle. For øvrigt var vi vist dumdristige, Langhoffs Johannes og jeg, for vi løb parløb over isflagerne, da isen gik i opbrud, og vi måtte springe fra den ene isflage til den anden. Det var i de år, hvor vi havde de strenge isvintre, og isen skruede op til bjerge. De blev næsten så høje som treetagers huse, som folk kom langvejs fra for at se. Fiskerne guidede derfor også de nysgerrige folk ud til flagerne, så de kunne se dem.

Efter Kjeld var blevet indlagt på Sct. Hedvigs Klinik, var han så angrebet, at mor og far var urolige for ham. Da mine søskende var kommet hjem, blev det min tur til indlæggelse, så jeg lå på 'Epidemien' samtidig med, at Kjeld var på Sct. Hedvig. På 'Epi-

mien' fik jeg en stor skuffelse; flere af mine medpatienter gav mig ting og bøger, når de blev udskrevet, og en af sygeplejerskerne sagde, at det hele kunne blive desinficeret, så jeg kunne få det med hjem, men det blev der ikke noget af, så det hele blev igen givet videre. Det var nu godt nok, så der var andre, der fik glæde af det, men det havde været et kærekoment supplement til de relativt få ting, vi hjemme havde til vores underholdning. Det var for eksempel et brætspil af krydsfiner, som far havde lavet med Mølle på den ene side og Dam på den anden, et spil firkort, som mor havde lavet, og et spil mator, der flittigt blev brugt. Vi sad ofte og spillede til langt ud på natten, når far var med en lørdag aften. Så havde vi også skakspillet, som mor og far brugte. Jeg mener, at alle vi syv børn har spillet skak, det træner jo hjernen, og det er mor altid gået meget op i. Til trods for mors kun syv års skolegang var hun meget vidende, og ofte sagde hun, at vi kun skulle læse det, der gjorde os klogere.

Den bedste barndom på trods af smalhals

Når vi ser tilbage, må vi nok erkende, at der var smalhals i vores barndomshjem, men ingen af os tænkte sådan, da vi var børn. Mor har måske gjort det, for Kjeld husker, at mor engang sagde, at hun havde regnet med, at vi skulle være vokset op under andre forhold.

Far gjorde, hvad han kunne for at skaffe brød på bordet til så mange. Far kørte 'Lillebil' en stor del af vores barndom, og jeg husker, at vi engang var sneet inde, da vi havde de strenge vintre. Det var nok

et sisyfosarbejde, da far tog en skovl og begyndte at grave vejen ud i håb om, at vi kunne køre. Der var levende hegn på begge sider, og heldigvis fik far assistance fra gårdene. Da de havde banet vejen, lå sneen på begge sider af vejen i højde med hegnene. Far huggede også 'stød' ovre i skoven, og han fik det for selv at hugge det op og fjerne det. Det var meget hårdt arbejde, som far slet ikke var egnet til, men vi hørte ham aldrig beklage sig.

Som ung og yngre var far meget velhavende. Han havde rideheste og gik på jagt. Mor gemte stadig ridepiskan og de stive benbeskyttere til brug ved jagt. Hvorfor det gik ned ad bakke, er der nok flere forklaringer på. Den store verdensomspændende krise i 1929, som ramte Danmark i 1931, har sandsynligvis haft sin del af skylden. Det var især landbruget, det gik ud over, da priserne styrtdykkede. En anden forklaring kunne være fars store hjælpsomhed over for andre, der ikke var så heldigt stillede, og fars tillid til folk der viste sig at udnytte ham. Far sagde altid, at det var værst for dem, der bar sig sådan ad.

Vi oplevede selv i det små, hvordan far affandt sig med tingene og ikke stod på sin ret. Mens vi boede i Gl. Aalbo, havde far et hus i Brørup. Da lejerne aldrig sendte husleje, kørte far ud til dem for at få en forklaring. Han fik den forklaring, at de aldrig havde betalt husleje, og det gjorde de heller ikke fremover, for det havde de ikke penge til. I stedet tilbød de at give ham et par gamle ski af træ, så dem kom han hjem med. Måske var det også sådan, at mine kunstskøjter kom til huse. Fakta blev, at lejerne blev boende i huset i Jernbanegade, indtil far solgte det og

købte Søndergade 23, hvortil vi flyttede fra Gl. Aalbo. Far var 37 år, og mor var 29 år, da de blev gift i 1924, så da havde far nok haft det meste af sin storhedstid. Han var dog stadig velhavende, da mor kom som husbestyrerinde på Fruergaard, som far havde overtaget efter sine forældre, og det var han også i nogle år efter, han solgte Fruergaard. De to gårde, som Kjeld og jeg er født på, Thorstedgaard i Thorsted og Hestbækgaard i Ringive, var også ret store. I sine velmagtsdage ejede far én af de største hjørneejendomme i Kolding på hjørnet af Søndergade og Helligkorsgade, det nu nedrevne, men dengang smukke Lilholdts Hotel i Klostergade, og et stort hus med to tårne og spir, der ligger ned til højre, når man kører nordud af Vejle. Det var i mange år meget flot, men begyndte at forfalde. I dag er det renoveret, men med stærkt reducerede spir.

Som børn syntes vi, at det var spændende, at alt dette havde været fars. Ingen af os tænkte længere og dybere og ønskede, at det stadig var hans. Vi stillede aldrig de spørgsmål, som vi måske i dag ville gøre, nu hvor vi har god tid til at tænke over tingene. Vi accepterede forholdene, som de var, uden at ønske andet, og vi har alle syntes, at vi havde den bedste barndom, man kunne forestille sig.